

गडचिरोली जिल्हयातील आदिवासी जमात—माडिया गोंड

प्रा.डॉ. हिराचंद चोखाजी वेस्कडे. राज्यशास्त्र . विभागप्रमुख
राजे धर्मराव कला, वाणिज्य महाविद्यालय मुलचेरा जि. गडचिरोली. 9421735500

सारांश

भारतात आसाम पासून केरळ पर्यंत विविध घटक राज्यात विभिन्न नावाच्या आदिवासी जमाती राहतात. संस्कृती, भाषा, वंश, रितीरिवाज इत्यादि बाबतीत ब-याच प्रमाणात भिन्नता आहे. भारतीय राज्यघटनेप्रमाणे भारतातील सर्व राज्यांमध्ये जवळजवळ 212 आदिवासी समुहांचा अनुसूचित जमाती म्हणून निर्देश केला आहे. आसाम, अरुणाचल प्रदेश, नागालँड, मणीपुर, छत्तीसगड, या सर्वच घटक राज्यांमध्ये लहान आकाराचे अनेक समुह राहतात. विदर्भात सर्वच जिल्ह्यात आदिवासी जमाती वास्तव्यात आहेत. महाराष्ट्राच्या गोंडवाणा प्रदेशातील नागपूर, गोंदिया, वर्धा, भंडारा, चंद्रपूर, व गडचिरोली हे जिल्हे समाविष्ट होतात. गोंड जमातीतील एक उपजात म्हणजे माडिया किंवा मारीया जमात होय. गडचिरोली जिल्हयातील एटापल्ली, भामरागड, अहेरी, व मुलचेरा या तहसिलीत यांची वस्ती असून अत्यंत दुर्गम व डोंगराळ भागात अनेक वर्षांपासून निवास करतात ही जमात आर्थिक व सामाजिकदृष्ट्या सांस्कृतिकरण्याच्या कनिष्ठ स्तरावर अतिमागास आहेत. विदर्भाच्या राजकीय नकाशांमध्ये गडचिरोली जिल्हा हा संपूर्ण आदिवासी क्षेत्र व उर्वरीत जिल्हे अंशतः आदिवासी क्षेत्र दर्शविले आहे. गडचिरोली जिल्हयातील येत असलेल्या आदिवासी क्षेत्रांमध्ये 'माडीया गोंड' ही मुख्य आदिवासी जमात असल्यामुळे त्यांच्या सामाजिक जीवनाची ओळख करुण घेणे आवश्यक आहे.

प्रस्तावना : 'माड' म्हणजे झाड किंवा झाडी (अरण्य) तसेच माडिया गोंडीत 'मरा' म्हणजे झाडी त्यामुळे माडीया/मारीया म्हणजे झाडामध्ये किंवा अरण्यात राहणारा असा अर्थ लागतो. बडा माडीया व छोटा माडीया असे दोन उपप्रकार आढळतात. त्यातील बडा माडीया जास्त मागासलेला आहे. माडीयाचे वर्गीकरण शासनाने अतीमागास (उत्तपउपजपअम) केले आहे. महाराष्ट्राच्या विदर्भातच नव्हे तर मध्यभारताच्या सर्वच पहाडी आणि जंगली भागात गोंड जमातीची वस्ती असल्याचे दिसून येते. महाराष्ट्राच्या 49 अनुसूचित जमातीतील एक प्रमुख जमात आहे. गोंड, राजगोंड, माडिया, गोंड, गोंड गोवारी, कोथा, नागवंशी, वाडभारीया, धोबा, पुलिया, कोलाभुता सुमारे 55 विभिन्न नावाने संबोधल्या उपजमातमध्ये गोंड जमात विभाजीत आहे. भारतातील गोंड जमातीत असणा-या जवळजवळ सर्वच उपजमाती चंद्रपूर व गडचिरोली जिल्हयात आहेत गोंड या शब्दाची उत्पत्ती कोंड या शब्दाचा अपभ्रंश होवून निर्माण झाली असे रे हिस्लाप माणतात. तेलगु भाषेतील कोंडा याचा अर्थ पर्वत पहाड असा होतो या अर्थाने पर्वताच्या पहाडाच्या आश्रयाने वास्तव्य करणारे व एका विशीष्ट धर्मसंस्कृतीचे रक्षण करणारे लोक हे कोंड होत पुढे त्याचा अपभ्रंश होवून गोंड हे नाव हिंदुनी त्या लोकांना दिले असल्याचा उल्लेख महाराष्ट्र स्टेट गॅझेटियरमध्ये आढळतो. माडीया गोंडाचे सामाजिक संघटन खालील प्रमाणे सांगता येईल.

अभ्यासक्षेत्र : प्रस्तुत लघुशोध निबंधाचा अभ्यास करण्यासाठी गडचिरोली जिल्हयातील अहेरी विधानसभा मतदार संघाची निवड केलेली आहे. हे क्षेत्र दुर्गम, अतीदुर्गम, डोंगराळ, द-या खो-या, नदया नाले, व वनांनी व्यापलेले असून महाराष्ट्र शासनाने आदिवासी व नक्षल प्रभावित क्षेत्र म्हणून घोषित केलेले आहे. या मतदार संघात गोंड, माडिया गोंड, बडा माडिया या आदिवासी जमाती आहेत. त्यांच्यामध्ये अज्ञान, निरक्षरता, अंधश्रद्धा, कुपोषण, आणि दारिद्र्य जास्त प्रमाणात आहे. या वरून सामाजिक, आर्थिक व राजकीय जिवन जगणा-या आदिवासी जमातीमधील माडिया गोंड यांच्या जिवनपध्दतीची जाण होते

उद्दिष्ट्ये :

- 1) गोंड माडिया या आदिवासी जमातीचे सामाजिक संघटन कसे आहे याचा अभ्यास करणे.
- 2) माडिया गोंड या आदिवासी जमातीची पंचायत व्यवस्थेचा अभ्यास करणे.
- 3) आदिवासी माडिया गोंड या जमातीच्या सामाजिक समस्येचा अभ्यास करणे.

विवेचन व स्पष्टीकरण :

1) माडिया गोंडाचे सामाजिक संघटन

प) कुंटूब : गोंड आदिवासी कुंटूब ही प्रामुख्याने झोपड्यांमध्ये राहतात. लाकुडफाटा, बांबू, वाळलेले गवत यासारख्या जंगलात सहजपणे उपलब्ध असणा-या साहित्याचा उपयोग करुण ते झोपडी निर्माण करतात. त्यांची झोपडी साधारणतः 15 ते 20 फुट खोलीच्या रुंदी एवढी असते. जंगलामधील गोंडाची वस्ती विरळ असते. म्हणजे एका टिकाणी सामान्यपणे 10 ते 15 झोपड्यांची वस्ती असते. ही वस्ती रस्त्याच्या दोन्ही बाजूला असते. झोपडीला एकच दार असते. गोंडामध्ये पितृसत्ताक व पितृवंशीय कुंटूबपध्दती असते.

पप) कुल संघटना : माडिया गोंड जमातीत कुल संघटनेला विशेष महत्व आहे. माडिया गोंडाच्या समान रचनेचा आधार 'देवगट' हा आहे. चार देव, पाच देव, सहा देव, व सात देव, आणि बारा देव पुजणारे प्रकार असून त्यावरच गोत्र आधारीत असते. हे देव त्या त्या कुलाची आराध्य दैवत माणली जातात. प्रत्येक कुलाचे एक कुलचिन्ह असते. पशुपक्षी, झाड, निर्जीव वस्तु यांचा समावेश कुलचिन्हात समावेश करतात. गोटुलाच्या भिंतीवर कुलचिन्हाची चित्रे रंगवितात. लग्नाच्या वेळी कुलचिन्हांचे चित्रे रंगवितात व अंगावर गोंदवुन घेतात. विविध सणांमध्ये देवदेवतांना महत्वाचे स्थान आहे. सणाला हे पुंडुम म्हणतात. शेतात बी पेरणे, नविन फळ काढणे व खाणे नवीन धान्यांचे पिठ करणे हे सामुहीकरीत्या सर्व गाव साजरे करतात. दसरा हा त्यांचा महत्वाचा सण असून विजयादशमीला अहेरी विधानसभा क्षेत्रातील अनेक माडिया गोंड स्त्री पुरुष आपआपल्या गावातून नाचत गात उत्साहाने अहेरीतील राजे विश्वेश्वरराव यांचे वाडयावर जावून हल्ली राजे अब्दीशाराव

महाराज यांचे दर्शन घेतात. राजे अब्दीशराव महाराजांची नाचत गाजत मिरवणुक निघते व गडअहेरी या स्थानावर पुजा होते. नंतर सुमारे एक महीना गोंड माडीयांच्या प्रत्येक गावात आपआपल्या सोयीनुसार पुजा केली जाते.

पपप) युवागृह : गोंड जमातीच्या परंपरागत ज्या काही संस्था आहेत त्यात युवागृहाचा समावेश करता येईल. गोंड जमातीतील माडिया या उपजमातीमध्ये युवागृह किंवा शयनगृह पध्दती रुढ आहे.त्यांना गोटुल असे म्हणतात. गोटुलाची इमारत गावाच्या सिमेली असते. तर काही ठिकाणी मध्यभागी असल्याचे दिसून येते. डॉ. एल्विन माडीया गोंडाच्या गोटुलास युवकांचे व युवती युवकांचे असे दोन भागात विभाजीत करतात मात्र साधारणपणे युवती व युवक एकत्र येतील अशी युवागृहे प्रचलीत आहेत. गोटुलाला माडीया युवक व युवती यांच्या जिवनात अत्यंत महत्वाचे स्थान आहे. ही झोपडी चार ते पाच फूट उंच मातीच्या ओटयावर कुडाच्या भिंती असलेली आणि गवतांनी शाकारलेली असते गोटुलाची शिस्त वाखाण्याजोगी असते. गोटुलाची व्यवस्था करण्यासाठी युवकामधुनच ग्रामसभेने अधिका-यांची नियुक्ती केलेली असते. प्रत्येक युवक युवतीला गोटुलचा सभासद होणे आवश्यक असते अशाप्रकारे जमातीची शिस्त, सामाजिक न्याय, परंपरागत चालणा-या प्रथा परंपरा, नृत्य, व्यावसायीक शिक्षण गोटुलमध्येच मिळत असते. आज मात्र युवागृहाचे स्वरूप बदलते आहे. बदलत राहिल पूर्वी युवागृह ही प्रशिक्षणाची केंद्रे होती. मात्र त्याचे स्वरूप नविन शिक्षण प्रणाली, अहेरी विधानसभा क्षेत्रातील नक्षलवाद व त्यातून निर्माण झालेली अडथळे, नौकरशाहीचा हस्तक्षेप ह्यामुळे भामरागड, एटापल्ली, बोल्लेपल्ली, गठा या विभागातील युवागृहे (गोटुल) ह्यांचे स्वरूप बदलले आहे.

पअ) पोशाख : माडीया गोंड पुरुष लंगोटी लावतात. महीला चोळी न घालता विशीष्ट पध्दतीने पदर घेवून साडी नेसतात. बडा माडीया हा लाहेरी, बिनागुंडा परीसरत राहत असून लंगोटी व फेटा एवढाच त्याचा पोशाख असतो. 40 वर्षांखालील सर्वच स्त्री पुरुष पॅट, शर्ट, धोतर, साडी ब्लाउज असाच त्यांचा पोशाख असतो. म्हणजेच माडीया गोंडामध्ये विकासात्मक परिवर्तन दिसून येते.

2) माडिया गोंड जमातीची पंचायत व्यवस्था : विदर्भातील गोंड माडिया जमातीची स्वतंत्र अशी न्यायव्यवस्था आहे. या जमातीमध्ये अजूनही पंचायतीचे महत्त्व कमी झालेले नाही. पंचायतीच गोंड लोकांच्या दैनंदिन जीवनाचे नियंत्रण करतात. प्रत्येक माडीया गोंड वस्तीत पंचमंडळ बहुमताने निवडले जातात. समाजविरोधात वर्तनाचे खटले पंचायतीसमोर चालतात. पंचायती गुन्हेगारांना आर्थिक दंड, सामुहीक भोजन देणे, बहीष्कार टाकणे यासारख्या शिक्षा देतात. थोडक्यात माडिया गोंडाच्या जिवनावर पंचायतीचे नियंत्रण व वर्चस्व आहे.

प) परंपरागत पंचायतीचे नेतृत्व : कोणताही समाज हा लहान असो वा मोठा असो तो सामाजिक नियंत्रणाशी वाय तग धरू शकत नाही. म्हणून प्रत्येक समाजाची स्वतंत्र वा वेगळी अशी कोणती तरी सामाजिक नियंत्रणाची व्यवस्था असते. आदिवासी समाजातील कुटूंब, कुल, भ्रातृकुल यासारख्या आप्तसंबंधावर आधारीत गटातील नेते हेच समुदायात आणित आंतरसमुह संबंधाचे नियंत्रण करतात. याच समुहाचे नेते विविध स्तरावर एकत्रीत येवून पंचायती निर्माण करतात. 'पाचामुखी परमेश्वर' या म्हणीप्रमाणे पाच प्रतिष्ठीत नागरीकांच्या निर्यावर आदिवासींचा विश्वास आहे.

पप) पंचायतीचे कार्य : आदिवासी समाजातर्गत शांतता व सुव्यवस्था प्रस्तावित करणे आणि समाजाचे बाहय आक्रमणापासून योग्य ते संरक्षण ही दोन्ही कार्ये पंचायतीत पार पाडतात. समाजातील प्रथा, परंपरा, लोकाचार आदिंचे सर्व सभासदांना पालन करावयास भाग पाडणे आणि याचे उल्लंघन करणा-यांना शिक्षा देणे ही कार्ये पंचायतींनी भुतकाळातील आदिवासी समाजात करित असत आजही वर्तमान काळात पंचायतीचे महत्त्व कमी झालेले दिसत नाही. भामरागड, एटापल्ली, अहेरी या तालुक्यातील 20-25 घरांची वस्ती आहे. अशा गावात माडीया, गोंड, पंचायती दिसून येतात. आणि ह्या पंचायतीव्दारेच आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक, राजकीय अशी विविध कार्ये केल्या जातात. पंचायतीच्या अधिकार क्षेत्रात सर्वप्रकारचे गुन्हे येतात. सामान्यपणे व्यभिचार, जादु, करणे, परस्त्रीकरण, नियमबाहय वैषयीक वर्तन, खुन, जाळपोळ, यासारख्या महत्त्वपूर्ण गुन्हाच्या चौकशीसाठी संपुर्ण पंचायत बोलावण्याची प्रथा आहे. गुन्हायाषी संबंधीत दोन पक्ष पंचायतीसमोर आपआपली बाजू मांडतात. आरोपावरील आरोत सिध्द होवून तो गुन्हेगार आहे हे निश्चीत झाल्यानंतर पंचायती त्याला शिक्षा देतात. गुन्हेगाराला शिक्षा देण्याचा पंचायतीचा निर्णय हा सामान्यपणे एकमताने घेतला जातो.

पपप) शिक्षेचे प्रकार : पंचायती समोर अपराध सिध्द झाला की, त्या गुन्हेगाराला त्याच्या गुन्हाप्रमाणे शिक्षा दिली जाते. सहयाद्री पर्वतातील ठाकुर जमातीमध्ये दंड करणे. घरावरून नांगर फिरविणे, घराला आग लावणे किंवा वाळीत टाकणे, अतिषय तापलेला नांगराचा फाळ हातात घेणे, सामुहीक भोजन देणे इत्यादी शिक्षा दिल्या जातात. अशाप्रकारे आदिवासी राजकीय संघटनेचे अथवा राज्यपध्दतीचे स्वरूप वेगळे आहे हे स्पष्ट होते. आजही न्यायदानाचे कार्य करणा-या पंचायती व्यवस्था कार्यरत आहेत. आदिवासीमध्ये सामुहीक जबाबदारीचे तत्व लोकमताचे वर्चस्व, अलिखित प्रथा, परंपरा, चांगले वाईट, मंगल अमंगल, पाप पुण्य, याविषयी आदिवासी लोकांच्या मनात श्रध्दा यामुळे पंचायतीचे महत्त्व कमी झालेले नाही.

अ) पंचायतीचे कार्यक्षेत्र आणि सहभागीत्व : आदिवासी पंचायतीचे कार्यक्षेत्र मर्यादित असते. लहान प्रकारचा वाद पाटील बोलानु गावातच मिटविण्याचा प्रयत्न होतो. पंच एकत्रीत बसून 'पाचामुखी परमेश्वर' याप्रमाणे पाच व्यक्तींचा एकत्रीत निर्णय तो परमेश्वराचा निर्णय आहे असे ग्राह्य धरतात. पंचाच्या निर्णयाचे पालन आदिवासी काटेकोरपणे करतात. आदिवासी अहेरी येथील राज्याला सर्वोच्च मानतात. अहेरी जमिनदारी विभागात आदिवासी परंपरा आजही कार्यरत आहेत. परंतु ज्या आदिवासी गावांचा प्रगत नागरी समाजाशी, गावांशी संबंध आला अशा गावामध्ये ह्या पंचायतीचा प्रभाव कमी प्रमाणात आढळून येतो. दस-याचे दिवशी राज्याची पालखी काढण्यात येते.

अ) जाती पंचायतीचे बदलते स्वरूप : आदिवासी जमातीमध्ये जाती पंचायत प्रचलीत असली आणि आजही आदिवासी पंचायतीने दिलेल्या निर्णय मानत असले तरी या पंचायतीचे पारंपारीक स्वरूप बदलत आहे. जातीपंचायतीत वृध्द व्यक्तींना पंच म्हणून मान्यता देण्यात येई आज त्याबरोबर सुशिक्षित व नेतृत्वाचे गुण असलेल्या व्यक्तींना पंच म्हणून नियुक्त करतात. जाती पंचायत फक्त तोरणदारी व मरणदारी भरत आज असे बंधन दिसून येत नाही. गरज पडेल त्या वेळेस आदिवासी पंचायत बोलावतात. पंचायतीचा निर्णय बंधनकारक असला तरी दंडाचे स्वरूप पूर्वसारखे नाही. जती प्रकार

दिवसेंदिवस कमी होत आहे.

3) माडिया गोंड जमातीची समस्या :

प) आर्थिक समस्या आर्थिक समस्या ही गोंड जमातीची प्रमुख समस्या आहे. जंगलव्यापक क्षेत्रात गोंड लोक शेती करतात परंतु त्यांची नोंद शासनाच्या दफ्तरी खात्यात नव्हती. त्यामुळे परंपरागत शेती करीत असूनही न्यायाने तो जमीनीचा मालक बनू शकत नाही. उलट व्यापारी व जमीनदार स्वतः शेती न करता जमीन आपल्या नावाने करून घेत जंगलाविषयक कायदयामुळे त्यांची जमिन जंगल खात्याची आहे असे दिसते. तेदुपता, कामे, जंगल खात्याची कामे रोजगार हमीची कामे यातही मजुरीतून त्यांचे आर्थिक शोषण होते. त्यामुळे आयुष्यभर दारिद्र्यात जगणारे माडिया गोंड आजही दारिद्र्यातच जिवन जगतात. 1997 च्या नोंदि प्रमाणे गडचिरोली जिल्हयात 82 टक्के लोक दारिद्र्यरेषेखाली जिवन जगतात. यावरून त्यांची आर्थिक समस्या लक्षात येते.

पप) सामाजिक – सांस्कृतिक समस्या प्रत्येक भारतीय समाजाचा विभिन्न कारणामुळे शासकीय यंत्रणेची व सरकारी कर्मचा-याची संबंध येत असतो. या सरकारी कर्मचारी बाह्य समुहाच्या लोकांची येणा-या संबंधातून आपल्या पारंपारीक मुल्यांचा –हास होत आहे. असे गोंड माडीया जमातीच्या लोकाना वाटते. न्याय पंचायतीच्या पारंपारीक व्यवस्थेतून प्रामाणीकणा, सदाचार यासारख्या जीवन आदर्शांचा प्रभाव जमातीच्या जीवनपध्दतीत वाढला होता., आता आधुनिकतेच्या नावावर सटटा, जुगार, अनैतिक भ्रष्टाचार या दुर्गुणांचा षिरकाव आपल्या जमातीमध्ये झाला आहे असे त्यांना वाटते. सावकार, ठेकेदार, जमीनदार, जंगल अधिकारी इतर खात्याचे कर्मचारी यांनी काही देण्यापेक्षा शोषणच जास्त कले असा त्यांचा अनुभव सांगतो त्यामुळे भिक नको पण कुत्रा आवळ अशी गत शासकीय योजनांची झाली आहे.

पपप) राजकीय समस्या : 'मावा नाटे, माव राज' म्हणजेच आमच्या गावात आमचे राज्य, अशी धारणा माडीया, गोंड जमातीची आहे. त्यामुळे अहेरी विधानसभेतील अनेक ग्रामपंचायतीमध्ये अविरोध सरपंच निवडण्याची पध्दत आहे. आणि एका गावात एकच राजकीय पक्षाचे सर्वच सदस्य असतात. त्यामुळे या जमातीत कार्यक्षम व प्रभावी अशा राजकीय नेतृत्वाचा विकास ज्या प्रमाणे व्हायला पाहजे त्या प्रमाणात दिसून येत नाही. तसेच 1992 च्या 73 व्या घटनादुरुस्ती नुसार पंचायत राज्य संस्थेमध्ये स्त्रियांना 33 टक्के आरक्षण यामुळे पंचायत राज्य संस्थेतील आदिवासी महीला जनप्रतीनिधी हया जास्तीत जास्त निरक्षर व साक्षर दिसून येते. यामुळे शासकीय योजनांच्या लाभापासून वंचित राहण्याची पाळी बहुसंख्य समाज बांधवावर येत आहे.

पअ) भौक्षिक समस्या : आधुनिक शिक्षणाचा प्रभाव आदिवासींच्या खेडयापर्यंत उषीरा का होईना पण गेला ही समाधानाची बाब असली तरी ते समाधान व्यक्त करतांना दिसत नाही. आमच्या वस्त्या मधील शाळेत जे शिक्षक नेमले जातात त्यांना माडिया गोंडाच्या जीवन पध्दतीची अजीबात जाण नसते ते विद्यार्थ्यांची समरस होत नाही. गावात नेमलेला शिक्षक हा पगारापुरताच काम करतो त्यांची व्यथा आहे. त्यांच्या मातृभाषेतून दिले जाणारे शिक्षण प्रभावी ठरते पण गोंडी आणि माडिया भाषेची कोणतीही लीपी किंवा संषोधन शासनाने केले नाही हया शिक्षणामुळे गोंड युवक आपल्या संस्कृतीपासून कोसो दुर जातो आहे असे गोंड आदिवासींना वाटते.

निश्कर्ष : 1) माडिया गोंड या आदिवासींचे सामाजिक जीवन हे एक वैषिष्ट्यपूर्ण आहे. गोंड लोक जी भाषा बोलतात तीला गोंडी असे म्हटले जाते. तर माडीया लोक जी भाषा बोलतात तीला माडीया म्हणतात. गोंडी व माडीया भाषेला लीपी नाही. अभ्यासक्षेत्रातील बहुतांश मतदारांना व जनप्रतीनाधी यांना गोंडी, माडीया, हिंदी, मराठी, बंगाली, तेलगु या सर्वच भाषा बोलता येतात. हे निरीक्षणावरून दिसून आले आहे. त्यामुळे सौख्य व प्रेम अधिक दिसून येते.

2) जाती पंचायतीला उपस्थित राहणे बंधनकारक होते ही पध्दत थोडयाफार प्रमाणात कमी झाली आहे. अभ्यासक्षेत्रातील जी गावे दुर्गम, अतीदुर्गम व डोंगराळ जंगलव्याप्त आहेत व जिथे दळणवळणाच्या व विकासाचा संबंध दिसून येत नाही. अशा गावात (पाडा) पंचायतीचे स्वरूप जषाचे तसेच आहे. पण जी गावे रस्त्यावर आहेत ज्या लोकांना दळणवळणाची संबंध येतो. त्या गावातील पंचायतीचे स्वरूप बदलत आहे. प्रस्तुत अभ्यासातून देखील आदिवासींच्या विषयतः हया गोंड जमातीत पंचायतीचा प्रभाव दिवसेंदिवस थोडयाफार प्रमाणात कमी होत असल्याचे दिसून येते.

3) अलिकडच्या काळात माडीया गोंड या जमातीवर नागरीकरणाचा व औद्योगीकरणाचा प्रभाव पडल्यामुळे त्यांचे समाजजीवन गतीषील झाल्याचे दिसून येते. तथापी त्यांचे पारंपरीक जीवन नष्ट होत असल्यामुळे त्यांच्यासमोर प्रज्ज निर्माण झाले आहे. जंगलाविषयी समस्या, गोटुलाचे पतन होत असल्यामुळे निर्माण झालेली समस्या, अर्थव्यवस्थेची समस्या इत्यादी माडीया गोंड जमातीच्या प्रमुख समस्या व प्रज्ज निर्माण झालेले आहेत.

संदर्भग्रंथ :

- 1) आगलावे डॉ. प्रदिप 2003 'भारतीय समाज संरचना आणि समस्या' साईनाथ प्रकाशन नागपुर.
- 2) क-हाडे डॉ. बाबु 2004 'आदिवासी समाजाचे समाजशास्त्र' मानवता सांस्कृतिक विकास व शोध केंद्र चामोर्षी.
- 3) गारे डॉ. गोविंद 1982 'आदिवासी प्रज्ज' आदिम प्रकाशन पुणे.
- 4) देवगावकर डॉ. श.गो. 1991 'राजकीय मानवशास्त्र' मंगेश प्रकाशन नागपुर.
- 5) महाकरकार डॉ. श्रीराम 2006 'आदिवासी स्त्री व राजकारण' श्री. राजराजेश्वर शैक्षणिक व सांस्कृतिक व सामाजिक बहुउद्देशिय संस्था चामोर्षी
- 6) लोटे प्रा. रा. ज. 2004 'आदिवासी समाजाचे समाजशास्त्र' पिंपळापुरे अॅन्ड पब्लिषर्स नागपुर.